

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

408 פ"ק פסוק בלוק תש"פ סנה"ב ז'ליון 408
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: הטעם שנעשה לרשב"י נס על ידי שד

החיים (אות צב) שאין זה דבר בטל, והוא באמת סימן טוב. ומצא לזה מקור נאמן בשיטה מקובצת (מעילה יז ב, ונדפס על הדף ש"ס וילנא) במעשה המבואר שם שהשד בן תמליון נתדבק בבת הקיסר, ואמר לרבי שמעון בן יוחאי שבעת שיצא ממנה ישברו כל כלי זכוכית שבבית, עיין שם).

בביאור פשר בכיית רשב"י על שנעשה הנס על ידי שד, כתוב בספר 'דברי אסתר' להרה"ק ר' ארי' לייבוש מקעשנוב ז"ע - תלמיד הרה"ק הרבי מלובלין ז"ע (על מגילת אסתר עמוד כג): "נראה כעליל שאין דעת חכמים נוחה שיעשה להם הנס על ידי שד, אך כשאין ברירה 'בא הנס מכל מקום'. ובפשוט יש לומר הטעם, כי נודע 'בערב שבת בין השמשות נבראו השדים', וקידש היום ולא נשלם בריאתן ואין להם גופים, ולכן כשהנס נעשה על ידי שד אינו בשלימות, ואינו מתמיד זמן רב - כמו שבריאתן אינו בשלימות, גם הם מתים כבני אדם, וגם הנס עובר לאחר זמן. אך כשראו שהשעה צריכה לכך אמרו: 'בא הנס מכל מקום', כי גם לפי שעה הוא טוב שיעשה הנס, וברבות הימים יכולים לבטל הגזירה בענין אחר".

ולאור זה מבאר הרב מקעשנוב את שאמר מרדכי הצדיק לאסתר המלכה (אסתר ד, י"ג י"ד) "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים. כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות".

דהנה בזוהר הק' (כי תצא רעו.) מבואר שאסתר המלכה השביעה שידה שתלך במקומה למלך אחשוורוש, באופן שעד אותה העת לא נבעלה אסתר המלכה על ידי אחשוורוש הרשע, וזה שאמר לה מרדכי: 'אל תדמי בנפשך' - לעשות דמיון נפשה וצורתה על ידי השד כמו מקדם, רק שהיא בעצמה שהיא מרכבה לשכינה, כמו שנאמר (שם ה, א): 'ותלבש אסתר מלכות', ודרשו חז"ל (מגילה יד:) 'שלבשה רוח הקודש', שהיא בחינת מלכות... ואמר הטעם: 'כי אם החרש תחרישי' - מלעשות בעצמך, 'לעת כזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר', הוא בחינת שידה וסטרא אחרא שנקראת 'מקום אחר', ויצטרך בהכרח להיות הנס על ידי שד, אך יהיה הנס רק לפי שעה - 'לעת כזאת', ולא יתמיד זמן רב, שיוכל הגזירה לחזור למקומו ח"ו לאחר זמן".

ונשאלת השאלה מדוע באמת מן השמים שלחו לרבי שמעון בר יוחאי שד ולא מלאך כפי שזכתה הגר?

ונראה לבאר על פי מה שכתב בספה"ק קדושת לוי (פרשת וירא) וז"ל: "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלר". הכלל הוא כמבואר שבעל הבית לא יהיה מתנהג בפני האורח יותר מגדולת האורח, כדי שהאורח לא יקנא את בעל הבית. והנה צדיק נקרא מהלך שהולך תמיד ממדריגה למעלה למעלה ומלאך נקרא עומד, וכאן רצה אברהם שלא יקנאו בו המלאכים התלבש

מסופר בגמרא מעילה (ז): פעם אחת גזרה המלכות גזרה שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את נדות.

והכתב החיד"א בספרו מראית העין (מעילה שם), שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו את בניהם ושיעברו על איסור נדה. דהני תלתא עיקרי הדת כמו שמ"ן בנר ישראל. שמן ר"ת שבת מילה נדה, ואם יבטלום יכבה נר ישראל ח"ו. והגם שהרומיים לא ידעו עיקרון ושרשון, והראיה שבטענות שטען ר' ראובן בטלוס, מ"מ השר שלהם מכניס בלבם למנעם מהם, על דרך שאמרו בזוהר הקדוש על פסוק "ויאמר אל עמו", דשר מצרים היה נותן בלבם את כל הרעה, והשר ידע הני תלתא מה עצמו ראשיהם שהם עיקר התורה ואם ח"ו יעברו עליהם ישארו בגלות.

הלך רבי ראובן בן איסטרובלי וסיפר קומי (שגילח השער שעל מצחו והניח השער של אחריו כעין בלורית שהעובדי כוכבים עושין כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי), והלך וישב עמיהם, אמר להם: מי שיש לו אויב יעני או יעשיר? אמרו לו: יעני, אמר להם: אם כן, לא יעשו מלאכה בשבת - כדי שיענו, אמרו: טוב אמר, תיבטל הגזירה, ובטלוה. חזר ואמר להם: מי שיש לו אויב יכחיש או יבריא? אמרו לו: יכחיש, אמר להם: אם כן, ימולו בניהם לשמונה ימים - ויכחישו, אמרו: טוב אמר, ובטלוה. חזר ואמר להם: מי שיש לו אויב ירבה או יתמעט? אמרו לו: יתמעט, אם כן - לא יבעלו נדות, אמרו: טוב אמר, ובטלוה. (אחר כך) הכירו בו שהוא יהודי - החזירו.

[ומובא בספרים כי זהו המקור לעשות את התגלחת הראשונה לילד בן שלוש שנים במירון כמובא ב'שער הכוונות' (דרוש ל"ג בעומר) על האריז"ל שהוליד את בנו הקטן למירון ושם גילחו את ראשו. כי רבי ראובן בן איסטרובלי ניסה לבטל הגזירות, על ידי שהסתפר בתספורת של גוי, ולא עלתה בידו, ואילו רבי שמעון נסע לשם לבוש כיהודי ונעשה לו נס ונתבטלה הגזירה, לכן כשעושים פיאות לילד בפעם הראשונה שייראה כיהודי נוסעים לקבר רבי שמעון בר יוחאי].

אמרו: מי ילך ויבטל הגזרות - ילך ר' שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים וכו'. יצא לקראתו בן תמליון (שד) ואמר: רצונכם אבוא עמכם? בכה ר' שמעון ואמר: מה שפחה של בית אבא (הגר שפחת שרה) - נזדמן לה מלאך שלש פעמים. ואני לא פעם אחת; יבא הנס מכל מקום (ואפילו על ידי שד). קדם השד, ונכנס בבת הקיסר. כאשר בא לשם, אמר: בן תמליון צא! בן תמליון צא! וכיון שקראו לו - יצא והלך וכל כלי הזכוכית שהיו בארמון נשברו. אמר להם הקיסר: בקשו ממנו כל מה שתירצו ואתן לכם! והכניס אותם לגנזיו כדי שיקחו את כל מה שירצו. מצאו את האיגרת של הגזירות ונטלו אותה וקרעו אותה. וכך התבטלו הגזירות. (וכאן המקור למנהג שכשנשבר כלי בתוך הבית אף ללא סיבת נישואין וכדו' מכריזין בקול "מזל טוב", וכתב הגאון רבי ישכר דוב באבד אב"ד בוסקא בספרו אוצר יד

עצמו בבחינת מלאך להיות עומד. וזהו "והוא עומד עליהם". עכ"ל.

לפי זה יש לומר, כי אם היה שולח הקב"ה מלאך לרשב"י, היה מן הצורך שרשב"י יהיה בבחינת "עומד" כדי לא לגרום למלאך לקנאות בו, והקב"ה רצה שרשב"י ימשיך להיות בבחינת "מהלך" ולא יעצור, לכן שלח לו שד ולא מלאך.

עוד יש לפרש, נאמר במסכת עבודה זרה (יח.), פעם אחת היתה בתו של רבי חנינא בן תרדיון מהלכת לפני גדולי רומי, אמרו, כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, מיד דקדקה בפסיעותיה, ונענשה על כך כיעו"ש. וביאר הבן יהודע וז"ל: נראה דודאי אין כוונתה בזה לגרות בהם יצר הרע, ושיתנו עיניהם בה, אלא כוונתה היתה, שישבחו את ישראל, דמה שגדולי אומות העולם משבחים את ישראל, נוסף לישראל כבוד לפני העולם. וכמו שנאמר בשיר השירים (י', ט') "ראוה בנות ויאשרוה, מלכות ופלגשים ויהללוה". אך נענשה בזה, דהיה לה לחוש שמא יתגרה בהם יצר הרע, ויעלה בלבם לאנוס אותה, שהם היו גדולי רומי, ואין להם מנוע. ואיך היא תעורר את הישן, עכ"ל.

ומבואר, כי יש ענין לעורר כבוד ישראל אצל אומות העולם. וכפי שמסופר בספר עליות אליהו שפעם אחת הגר"א הגיע לברלין לשבת, וכל חכמי ישראל באו לקבל תורה מפיו, והיה שם פרופסור אחד שהתפלל מה כל ההמולה, ואמר לו הגביר שאירח את הגר"א, שהגיע לביתו גאון שהוא בקי בכל החכמות. ויאמר לו הפרופסור שהוא משתוקק מאד לדבר עם הגאון בחכמה, ובפרט בתכונה בענין אחד אשר הם עמלים באוניברסיטעטין (-באוניברסיטה) שלוש שנים, ולא מצאו כל אנשי חכמה ידיהם.

ויען הגביר, אתאמץ לדבר עמו אשר ימלא משאלותיך. והנה לא ערב לב הגביר לגשת לפני הגאון לבקש כזאת כל יום השבת, אך לעת הערב, לעת האוכל סעודה שלישית, התאמץ הגביר ויאמר אל הגאון: ירשני אדוני למצוא חפצי ולדבר דבר, אשר לדעתי יתרבה על ידי זה כבוד שמים ולכבוד ולתפארת עמו ישראל, ויספר לו כל חפץ הפרופסור, ולדעתי מצוה רבה היא למלאות אשר שאל, וירשהו הגאון.

ובמוצאי שבת קודש אחר הבדלה בא הפרופסור ויעמוד מליץ ישראל בינותם, וכאשר הציע השאלה אשר לו, רשם הגאון על הגליון לפניו ציורים וציונים הנוגעים אל השאלה, ובזאת השיב לו תשובה ערוכה על דבריו. והפרופסור קיבל דבריו בשמחה. ויפן ללכת והגביר הפרנס והנלוים עמו ליווהו מביתו וכאשר ירד מעל המדרגות מבית הגביר כצהלות פנים ובתמהון, אמר הפרופסור לגביר: 'אל תדמו בנפשכם כי האורח הבא בצל קורת ביתכם הוא אחד מבני אדם, כי אם מלאך ה' וכאחד מצבא מרום במרום, וכי בדברים מועטים האיר עיני לפתור לי את הפליאה הגדולה אשר אמרנו אין פותר אותה'.

ובלילה ההוא לא שקט ולא נח הפרופסור ויבשר זאת בבית האקדמיה, ויועדו יחד ויאמרו, כי נכון אשר מחר יתאספו כל תלמידי האקדמיה לבוא עם החכמים בראשם לשחר את פני הגאון, ולהשיב לו תודה על כל הטוב כאשר זה דרכם לעשות יקר וגדולה לחכמים גדולים המאירים בחכמה. אך כאור הבוקר והנה הגאון חמק עבר לדרכו ולמסעו ויבקשוהו ולא מצאוהו. יעו"ש.

אלא שכתב המסילת ישרים (פרק ט"ז) וז"ל: "אמנם, מה שצריך לאדם יותר עיון ומלאכה רבה, הוא תערובת האיסור, דהיינו, שלפעמים האדם הולך ועושה מצוה לשמה ממש, שכן גזר אבינו שבשמים, אמנם לא יחדל מלשתף עמה איזה פניה אחרת, או שישבחוהו בני האדם או שיקבל שכר במעשהו. ולפעמים, אפילו אם לא יהיה מתכוון ממש שישבחוהו, בשמו לבו על השבח ירבה לדקדק יותר, כעין מעשה של בתו של רבי חנינא בן תרדיון פוסעת פסיעות יפות, וכיון ששמעה שאומרים כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, מיד דקדקה יותר. הרי התוספת הזה נולד מכח השבח ששיבחוהו".

ויעוין גם במשנת רבי אהרן (מאמרים ושיחות עמ' לח) שהביא את מאמר חז"ל (ילקוט שמעוני פרשת בלק כ"ה) שבגלל שבלעם שיבח את ישראל, זכה דעתו עליהם ונפלו בשטים, ואף ששיבחו בצניעות, 'מה טובו אהליך יעקב' שאין פתחיהם מכוונים, וכל שכן שהיה להם לדקדק יותר בצניעות. וכדברי הגמרא בעבודה זרה (יח.) בבתו של רבי חנינא בן תרדיון ששיבחוהו כמה נאות פסיעותיה, ומיד דקדקה יותר, מכל מקום מה שזחה דעתם גרם

להם לידידה נוראה, יעו"ש. הרי שיש להיזהר מאוד, שלא להגיע לידי זחיחות הדעת, ולעשות הכל לשם שמים.

לפי זה הרי לנו, כי כאשר עושה מעשה טוב אבל מתמלא בגאווה, פוגם הוא במעשה עד כדי שיכול להיזקק מכך. ובה מתורץ גם הקושיה שהצגנו שמטעם זה העדיף הקב"ה לשלוח את הנס לרשב"י על ידי שד ולא באמצעות מלאך, כדי שלא יבוא לידי נסיון של גאווה.

בענין "ז בתמוז:

כתב הרמב"ם (פרק א' ה' תעניות הלכה י"ד): "כל השרוי בתענית, בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם, הרי זה לא ינהוג עידונון בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב, אלא דואג ואונן כענין שנאמר (איכה ג' ל"ט) 'מה יתאונון אדם חי גבר על חטאיו'. עכ"ל.

ומי שאינו עושה כן לא עלה בידו אלא העינוי שמענה את עצמו, כי ענין התענית הוא להכניע את החומר ולהגביר את כח השכלי ולהיות מדוגמת עולם הבא, שאין בו לא אכילה ולא שתייה רק נהנין מזיו שכינה, כן יתענה גם כן להיות כל היום דבוק בו יתברך בתשובה תפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם. וקל וחומר שיהיה סר מרע להרחיק מעליו כל נדנדוד עבירה וכל מידה מגונה ובפרט ישמר מן הכעס שהוא הפגם הגדול שבעולם, כי הכעס הוא אל זר והוא בא קצת בטבע למי שהוא ריקן מאכילה ושתייה על כן יתגבר על הכעס.

וכן כתב רבינו תם בספר הישר: "גם לא ישיח שום שיחה בטילה רק כל מגמתו תהיה על דבקותו בהשם יתברך, ואף אם יהיה לו איזה משא ומתן ביום יא באמונה ובנחת וימהר לחזור לדבקותו".

ויעוין ב'חיי אדם' (כלל קל"ג) שכתב: "ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהם, כי אין העיקר התענית כמו שכתוב באנשי נינוה "וירא ה' את מעשיהם", ואמרו רז"ל: וירא את שקם ואת תעניתם לא נאמר, אלא את מעשיהם. ואין התענית אלא הכנה לתשובה, לכן אותן אנשים כשמתענים הולכים בטויל ומדברים דברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר".

ט"ו תמוז - הילולת אור החיים הקדוש:

בעת הסתלקותו של רבנו האור החיים הקדוש התעלף ידידו הרה"ק רבי חיים אבולעפיא ז"ע מטבריה באמצע התפילה, ונשאר בהתעלפותו כמחצית השעה, כששבה אליו רוחו סיפר שליווה כעת את רבנו עד לשערי גן עדן.

כשנולד להרה"ק מוהרש"ן מלעלוב בנו רבי פנחס חיים זצ"ל בר"ח תמוז שאל את אביו הרה"ק רבי דוד צבי שלמה ז"ע לגבי קריאת השם לרך הנולד. אמר לו להוסיף את השם חיים על שם האוה"ח הק' באמרו "כי החל מראש חודש תמוז, כבר זורח האור הקדוש וההשפעות מהילולת רבנו שחל באמצע החדש".

בעת שבא הרה"ק בעל תפארת שלמה ז"ע לבקר את הרה"ק רבי חיים דוד דאקטער מפיעטרקוב ז"ע כששכב על ערש דווי בחוליו האחרון, מצאו כשהוא בוכה חשב לעצמו כי סיבת בכיו היא בגין חששו על ימיו הראשונים מקודם להתקרבותו לברוא. אמר לו הלא נאמר "והימים הראשונים יפלו". ויהי אך שמעו את דבריו נתלהב ודחה בתוקף את דבריו באמרו: למה יפלו? אדרבה יעלו, ע"י תשובה מאהבה זדונות נעשים כזכויות, בטוחני שבזכות זה שאני לומד מדי שבוע את האוה"ח הק' בודאי יעמוד לי - שהעוונות יפכו לזכויות.

הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין ז"ע היה אומר: כי האור החיים הוא ספר החסידות הראשון במעלה שהחסידיים צריכים ללמוד בה.

וכן היה אומר, כשם שמקובל מקדמת דנא לומר זוהר הק' ותיקונים כסגולה לטהרת הנשמה, ואפי' כשאין מבינים את הנאמר. כן בזמן הזה, לימוד אור החיים הק' מועיל לתיקון וזיכוך הנפש.